

Työpaperi 2/2020

Sirja Salo, Riitta Koivula, Pirjo Lillsunde

Ikääntyneiden tapaturmat alueellisissa hyvinvointikertomuksissa

Tässä työpaperissa käsitellään ikääntyneiden tapaturmien huomioimista alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa muissa aineistoissa. Tarkasteltavina tapaturmatekijöinä ovat ikääntyneiden kaatumiset, putoamiset, liikennetapaturmat ja -turvallisuus, hukkumiset sekä myrkytykset.

Tapaturmalla tarkoitetaan odottamatonta tapahtumaa, joka aiheuttaa loukkaantumisen tai kuoleman. Tapaturman seurauksena syntyy tyypillisesti ruumiillinen vamma, joka vaihtelee vakavuudeltaan. (THL 2018, thl.fi -sivusto.) Tässä työpaperissa tarkastellaan sitä, miten ikääntyneiden tapaturmia ja turvallisuutta on käsitelty alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa. Tarkasteltavana ovat ikääntyneiden kaatumiset, putoamiset, liikennetapaturmat ja -turvallisuus, hukkumiset ja myrkytykset mainintoina sekä näistä maininnoista eriteltävät tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot, perusteet ja indikaattorit.

Alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa painottuu ikääntyneiden kaatumisen käsittely. Putoamisia käsitellään aineistoissa vähän. Liikennetapaturmista ja -turvallisuudesta kävelemisen tarkastelu korostuu. Myrkytysten käsittely aineistoissa on vähäistä. Ikääntyneiden hukkumisia ei ole huomioitu alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa.

Lukijalle

Tässä selvityksessä tarkastellaan alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa esiintyviä mainintoja ikääntyneiden tapaturmista ja turvallisuudesta. Tarkoituksena on ollut kartoittaa maininnat ikääntyneiden kaatumisesta, putoamisesta, liikennetapaturmista ja -turvallisuudesta, hukkumisista sekä myrkytyksistä. Näistä tapaturmista on eritelty vielä niitä koskevat tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot, perusteet sekä indikaattorit. Tämä selvitys on tehty osana Sirja Salon suorittamaa korkeakouluharjoittelua sosiaali- ja terveysministeriössä ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella. Työpaperi on osa alun perin laajempaa alueellisten hyvinvointikertomusten kaikkiin ikäryhmiin kohdistunutta tapaturmanäkökulmien kartoitusta.

Osa alueellisista hyvinvointikertomuksista on korvattu muilla vastaavilla materiaaleilla niissä tilanteissa, joissa alueellista hyvinvointikertomusta ei ole ollut käytettävissä. Yhteensä alueellisia hyvinvointikertomuksia tai niitä korvaavia materiaaleja on ollut tarkasteltavana 19 ja ne kattavat 18 eri aluetta. Alueelliset hyvinvointikertomukset kohdistuvat vuosiin 2013–2016 sekä vuosien 2017–2021 väliseen ajanjaksoon (Bots, Suojanen, Hämäläinen, & Louhio 2017; Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 2018; Hamilas ym. 2015; Kuiri ym. 2018; Luukkainen ym. 2017; Renfors, Laatikainen, Korpelainen, Tarkiainen, Oinonen, Kuittinen, Ahokas-Kukkonen 2014; Rytönen ym. 2018; Varjonen-Toivonen 2016). Alueellisia hyvinvointikertomuksia korvaavat aineistot sijoittuvat puolestaan vuosiin 2008–2025 (Hämeen maakuntavaltuusto 2017; Kainuun soten hallitus 2014 & Kainuun soten hallitus 2018; Karjalainen 2018; Keski-Pohjanmaan liitto 2010; Mutanen ym. 2015; Olkkonen-Nikula 2018; Palmgren & Ahola 2019; Pohjanmaan liitto 2015; Pohjois-Pohjanmaan maakuntahallitus 2007; Päijät-Häme: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018–2021; Seinäjoen Ammattikorkeakoulu & Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA 2017).

Selvityksen perusteella voidaan havainnollistaa, miten ikääntyneitä koskettavia tapaturmia on huomioitu alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa. Tämän tiedon pohjalta on mahdollista kehittää ikääntyneiden turvallisuustyön strategista tavoitteellisuutta alueellisessa hyvinvointikertomustyössä.

Haluamme kiittää Maria Saleniusta ja Ville Niemistä Kuntaliitosta hyvästä yhteistyöstä ajantasaisen aineiston kokoamisessa.

Tiivistelmä

Sirja Salo, Riitta Koivula & Pirjo Lillsunde. Ikääntyneiden tapaturmat alueellisissa hyvinvointikertomuksissa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpäpaperi 2/2020. 24 sivua. Helsinki 2020. ISBN 978-952-343-452-3; ISBN 2323-363X (verkkojulkaisu) <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-452-3>

Tässä työpaperissa tarkastellaan ikääntyneiden tapaturmia alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa. Aineistona on ollut yhteensä 19 eri dokumenttia, jotka kattavat 18 eri aluetta. Tarkastelun kohteena ovat ikääntyneiden kaatumiset ja putoamiset, liikennetapaturmat ja liikenneturvallisuus, hukkumiset sekä myrkytykset. Näitä aiheita käsittelevistä maininnoista on eritelty niitä koskevat tavoitteet, toimenpiteet, perusteet, vastuutahot ja indikaattorit.

Selvityksen kohteena olleista tapaturmista ikääntyneiden kaatumisia koskevia mainintoja on eniten. Kaatumisiin liittyviä tavoitteita, toimenpiteitä ja perusteita on määritelty vähän. Kaatumisiin kohdistuvia vastuutahoja on kuitenkin usein kuvattu. Kaatumista on tarkasteltu myös sitä suoraan tai epäsuorasti koskevien indikaattorien kautta. Ikääntyneiden putoamista on käsitelty selvästi vähemmän kuin kaatumisia. Ikääntyneiden putoamiseen liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä on määritelty heikosti, eikä perusteista ole lainkaan selkeästi eriteltäviä mainintoja. Vastuutahoja on määritelty epäsuorasti. Putoamista on käsitelty kuitenkin pääasiassa indikaattorien pohjalta.

Liikennetapaturmia ja -turvallisuutta on tarkasteltu ikääntyneiden jalankulun ja kävelyn, pyöräilyn, liikennekäyttäytymisen, -onnettomuuksien, -tapaturmien ja -turvallisuuden kautta. Liikennetapaturmista ja -turvallisuudesta on alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa tarkasteltu ikääntyneiden kävelyä, pyöräilyä ja liikenneturvallisuutta. Ikääntyneiden kävelyä koskevat indikaattorit korostuvat aineistossa. Liikenneturvallisuuden kohdalla toimenpiteitä sekä vastuutahoja on määritelty kohdallisesti. Muuten liikennetapaturmia ja -turvallisuutta koskevia tavoitteita, toimenpiteitä, perusteita, vastuutahoja ja indikaattoreita on määritelty vähän.

Ikääntyneiden hukkumista ei ole käsitelty aineistossa lainkaan. Ikääntyneiden myrkytyksiä on käsitelty aineistossa vain vähän ja tarkastelussa painottuvat myrkytyksiä koskevat indikaattorit.

Ikääntyneiden kaatumista on tarkasteltu eniten eri tapaturmatyypeistä. Ikääntyneiden kaatumisenkin kohdalla tavoitteiden, toimenpiteiden ja perusteiden määrittelyssä on vielä kehitettävää. Putoamisia, monia liikennetapaturmia tai -turvallisuutta käsitteleviä aihepiirejä sekä hukkumisia ja myrkytyksiä ei ole käsitelty kovin kattavasti tai ollenkaan. Tarkastelu painottuu usein indikaattoreihin niiden tapaturmien kohdalla, joista on mainintoja alueellisissa hyvinvointikertomuksissa tai niitä korvaavissa materiaaleissa.

Avainsanat: ikääntyneet, tapaturma, alueellinen hyvinvointikertomus

Sammandrag

Sirja Salo, Riitta Koivula & Pirjo Lillsunde. Olycksfall bland äldre i regionala välfärdsberättelser. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Diskussionsunderlag 2/2020. 24 sidor. Helsingfors, Finland 2020. ISBN 978-952-343-452-3; ISBN 2323-363X (nätpublikation) <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-452-3>

I detta arbetsdokument granskas olycksfall bland äldre i regionala välfärdsberättelser och i material som ersätter dem. Som material har använts sammanlagt 19 olika dokument, som gäller 18 olika regioner. Granskningen omfattar fallolyckor på samma nivå och från högre nivå, trafikolyckor, trafiksäkerhet, drunkningar och förgiftningar bland äldre. Av de omnämmanden som behandlar dessa ämnen har mål, åtgärder, grunder, ansvariga aktörer och indikatorer urskilts.

Av de olycksfall som undersökningen gäller finns det flest omnämmanden av äldre personers fallolyckor på samma nivå. Mål, åtgärder och grunder relaterade till fallolyckorna på samma nivå har beskrivits i liten utsträckning. De ansvariga aktörerna för fallolyckor på samma nivå har dock ofta beskrivits. Fallolyckorna på samma nivå har också granskats med hjälp av indikatorer som direkt eller indirekt gäller sådana. Äldres fallolyckor från högre nivå har behandlats klart mindre än fallolyckor på samma nivå. Beskrivningarna av mål och åtgärder i fråga om fallolyckor från högre nivå är knapphändiga, och det finns inga tydligt urskiljbara omnämmanden av grunderna. De ansvariga aktörerna har beskrivits indirekt. Fallolyckor från högre nivå har dock i huvudsak behandlats utifrån indikatorer.

Trafikolyckor och trafiksäkerhet har granskats med avseende på förflyttning till fots och gång, cykling, trafikbeteende, trafikolyckor och trafiksäkerhet bland äldre. I de regionala välfärdsberättelserna och det material som ersätter dem har av trafikolyckorna och trafiksäkerheten granskats äldres gång, cykling och trafiksäkerhet. Indikatorer som gäller äldres gång framhävs i materialet. Åtgärderna och de ansvariga aktörerna i fråga om trafiksäkerheten har beskrivits i måttlig utsträckning. I övrigt har målen, åtgärderna, grunderna, de ansvariga aktörerna och indikatorerna för trafikolyckor och trafiksäkerhet beskrivits i liten grad.

Drunkningsolyckor bland äldre har inte alls behandlats i materialet. Förgiftningar bland äldre har behandlats endast i liten utsträckning i materialet, och i granskningen accentueras indikatorer som gäller förgiftningar.

Äldres fallolyckor på samma nivå har granskats mest av de olika typerna av olycksfall. Även i fråga om äldres fallolyckor på samma nivå behöver beskrivningarna av mål, åtgärder och grunder fortfarande utvecklas. Fall från högre nivå, ämnesområden som behandlar trafikolyckor eller trafiksäkerhet samt drunkning och förgiftning har inte behandlats särskilt genomgripande eller över huvud taget. Tyngdpunkten i granskningen ligger ofta på indikatorer i fråga om de olyckor som nämns i de regionala välfärdsberättelserna eller i det ersättande materialet.

Nyckelord: äldre, olycksfall, regional välfärdsberättelse

Abstract

Sirja Salo, Riitta Koivula & Pirjo Lillsunde. Accidents among older people in regional welfare reports. Finnish Institute for Health and Welfare. Discussion Paper 2/2020. 24 pages. Helsinki, Finland 2020. ISBN 978-952-343-452-3; ISBN 2323-363X (online publication) <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-452-3>

This working paper examines the injuries of older people as reflected in regional welfare reports and similar materials. The materials included 19 documents representing 18 different regions. The focus is on falls, drops and slips, traffic accidents and traffic safety, drownings and poisonings among older people. The objectives, actions, criteria, responsible parties and indicators related to those topics and referred to by the analysed documents have been specified in this paper.

Among the accident types covered by this study, the highest number of references concerned falls of older people. Specification of targets, actions and criteria related to falls are limited. However, parties responsible for fall prevention are often described. Falling has also been examined through pertinent direct or indirect indicators. Falls from a height among older people have been dealt with clearly less than trips. Objectives and actions related to falls from a height among older people have been poorly defined, and there are no clear references to their grounds. Responsible parties have been defined indirectly. However, falls from a height have been handled mainly on the basis of indicators.

Traffic accidents and traffic safety were studied through examining older people as pedestrians and cyclists, through their traffic behaviour, traffic accidents and traffic safety. Regional welfare reports and similar materials have examined older people as pedestrians and cyclists and studied their traffic safety. Indicators concerning older people as pedestrians are the most prominent in the study material. Concerning traffic safety, the measures and responsible parties have been defined reasonably often. Otherwise, only a small number of definitions is available concerning the objectives, measures, criteria, responsible parties and indicators related to traffic accidents and traffic safety.

Drownings among older people have not been dealt at all in the reviewed materials. Poisonings among older people have been examined very little, and the existing information focuses on indicators related to poisonings.

Falls of older people is the accident type mentioned most often in regional materials. Even in the case of falls among older people, there is still work to be done in defining the objectives, actions and rationale. Falls from a height, many types of traffic accidents or traffic safety, drownings and poisonings have not been addressed comprehensively or at all. If injuries are mentioned in regional welfare reports or similar materials, the approach often focuses on indicators.

Keywords: older people, accident, regional welfare report

Sisällys

Lukijalle	2
Tiivistelmä.....	3
Sammandrag	4
Abstract	5
Sisällys	7
Ikäntyneiden tapaturmat	9
1 Aineisto ja menetelmät.....	10
2 Tulokset.....	11
2.1 Kaatuminen	11
2.2 Putoaminen.....	15
2.3 Liikennetapaturmat.....	16
2.4 Hukkuminen	19
2.5 Myrkytykset	20
3 Johtopäätökset	21
Lähteet.....	22
Liite1. Aineisto.....	23

Ikääntyneiden tapaturmat

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut vuonna 2013 Kansallisen koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyyn tavoite- ja toimenpideohjelman vuosille 2014–2020 (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013). Kyseistä ohjelmaa ollaan päivittämässä vuoden 2019 aikana. Tämä työpäpaperi ja sen taustalla oleva laajempi selvitys on tehty uuteen toimenpideohjelmaan perustuvana taustatyönä. Työn aihe pohjautuu erityisesti tavoite- ja toimenpideohjelman ikääntyneitä koskevaan osuuteen.

Alueellisen hyvinvointikertomuksen tarkoituksena on tuoda esiin tietoa kuntien vahvuuksista ja heikkouksista sekä alueellisista ja väestöryhmittäin esiintyvistä terveyden ja hyvinvoinnin vaihteluista. Lisäksi alueellinen hyvinvointikertomus selvittää sitä, millaiset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet ovat alueella. Alueellisessa hyvinvointikertomuksessa myös määritetään tavoitteita, resursseja ja alueellista toimintaa sekä kohdennetaan näitä. Alueellisen hyvinvointikertomuksen avulla saadaan vietyä alueita koskevaa tietoa eteenpäin valtionhallintoon. Alueellisissa hyvinvointikertomuksissa tulee esiin se, miten alueelliset toimijat käytännössä työskentelevät alueen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja eriarvoisuuden kaventamisen parissa. Alueellinen hyvinvointikertomus antaa myös tietoa aluetason ja kuntien välisestä yhteistyöstä. Alueellista hyvinvointikertomusta voidaan pitää olennaisena tekijänä strategisessa johtamisessa. (THL 2018, thl.fi -sivusto.)

Ikääntyneitä eli yli 65-vuotiaita oli vuoden 2018 lopussa 1 204 837 (Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne 2018). Yli 65-vuotiaiden väestöennuste vuodelle 2030 on 1 465 435 ja vuonna 2070 yli 65-vuotiaita arvioidaan olevan 1 775 975 (Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöennuste 2018). Vuonna 2017 tapaturmaksiin kaatumisiin ja putoamisiin kuoli 65 vuotta täyttäneitä yhteensä 1100. Maaliikennetapaturmat olivat kuolemansyynä 69 yli 65-vuotiaalla ja muut maakuljetustapaturmat olivat syynä 19 yli 65-vuotiaan kuolemassa. (Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuolemansyyt 2017.) Pyöräilyyn liittyviä kuolemia yli 65-vuotiailla oli yhteensä 12 vuonna 2017 (Suomen virallinen tilasto, SVT: Tieliikenneonnettomuustilasto 2017). Vuonna 2017 vuodeosastohoitoon joutui pyöräilytapaturmien vuoksi 452 yli 65-vuotiasta (Hoitoilmoitusrekisteri 2017). Jalankulkuun liittyvissä tapaturmissa kuoli vuonna 2017 yhteensä 18 yli 65-vuotiasta (Suomen virallinen tilasto, SVT: Tieliikenneonnettomuustilasto 2017). Vastaavasti vuonna 2017 jalankulikutapaturmien vuoksi vuodeosastolla oli hoidossa 254 yli 65-vuotiasta (Hoitoilmoitusrekisteri 2017).

Hukkumistapaturmiin kuoli vuonna 2017 yhteensä 45 yli 65-vuotiasta (Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuolemansyyt 2017). Hukkumisen vuoksi vuodeosastolla oli hoidossa vuonna 2017 yhdeksän yli 65-vuotiasta potilasta (Hoitoilmoitusrekisteri 2017). Myrkytykset olivat kuolemansyynä 38 yli 64-vuotiaalla silloin, kun tapaturmaisista alkoholimyrkytyksiä ei lasketa mukaan myrkytyksiin (Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuolemansyyt 2017). Myrkytyksen vuoksi hoidossa olleita yli 65-vuotiaita potilaita oli yhteensä 261 vuonna 2017 (Hoitoilmoitusrekisteri 2017). Muut tapaturmat ja tapaturmien myöhäisvaikutukset olivat kuolemansyynä 255 yli 65-vuotiaan kuolemassa vuonna 2017 (Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuolemansyyt 2017).

Tässä selvityksessä tavoitteena on ollut kartoittaa ikääntyneiden tapaturmia alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa. Tapaturmista tarkastelun kohteena ovat ikääntyneiden kaatumiset, putoamiset, liikennetapaturmat ja liikenneturvallisuus, hukkumiset sekä myrkytykset.

1 Aineisto ja menetelmät

Selvityksen aineistona ovat alueelliset hyvinvointikertomukset sekä niitä korvaavat materiaalit silloin, kun varsinaista hyvinvointikertomusta ei ole ollut saatavilla. Aineisto koostuu yhteensä 19 eri dokumentista, jotka kattavat 18 eri aluetta. Varsinaisia hyvinvointikertomuksia on selvityksessä yhteensä kahdeksan. Alueelliset hyvinvointikertomukset ovat vuosien 2013–2016 sekä 2017–2021 hyvinvointikertomuksia, joista osassa on mukana myös hyvinvointisuunnitelma ([Bots, Suojanen, Hämäläinen, & Louhio 2017](#); [Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 2018](#); [Hamilas ym. 2015](#); [Kuiri ym. 2018](#); [Luukkainen ym. 2017](#); [Renfors, Laatikainen, Korpelainen, Tarkiainen, Oinonen, Kuittinen, Ahokas-Kukkonen 2014](#); [Rytönen ym. 2018](#); [Varjonen-Toivonen 2016](#)). Alueellisten hyvinvointikertomusten osalta on käytetty selvityksen tekemisen aikaan uusinta saatavilla olevaa hyvinvointikertomusta.

Kymmenen alueen osalta on tarkasteltu hyvinvointikertomuksia korvaavia materiaaleja. Näitä korvaavia materiaaleja ovat [Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakuntien hyvinvointibarometri 2017](#) ([Seinäjoen Ammattikorkeakoulu & Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA 2017](#)), [Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän terveydenhuollon järjestämissuunnitelma 2017 - 2020](#) ([Kainuun sotien hallitus 2014 & Kainuun sotien hallitus 2018](#)), [Häme -ohjelman 2018+ Maakuntaohjelma 2018-2021](#) ([Hämeen maakuntavaltuusto 2017](#)), [Keski-Pohjanmaan hyvinvointistrategia 2015](#) ([Keski-Pohjanmaan liitto 2010](#)), [Keski-Suomen Maakunnallinen sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelma 2015–2018](#) ([Mutanen ym. 2015](#)), [Hyvinvoiva Kymenlaakso: Raportti Kymenlaakson väestön hyvinvoinnin ja terveyden tilasta, hyte-työryhmän työskentelystä sekä johtopäätöksistä ja ehdotuksista jatkotyöskentelylle](#) ([Karjalainen 2018](#)), [Lapin Hyvinvointiohjelma 2025](#) ([Palmgren & Ahola 2019](#)), [Pohjanmaan hyvinvointistrategia 2014–2017](#) ([Pohjanmaan liitto 2015](#)), [Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointiohjelman 2007-2010-2017 luonnos](#) ([Pohjois-Pohjanmaan maakuntahallitus 2007](#)), [Päijät-Hämeen Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018–2021](#) ([Päijät-Häme: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021](#)) ja [Iäkkäiden yhteen sovitettujen palvelujen kokonaisuus Päijät-Hämeessä](#) ([Olkkonen-Nikula 2018, s.4–5](#)).

Selvityksessä on täytynyt käyttää muutamia osittain päällekkäisiä materiaaleja, koska selvityksen tekemisen aikaan osasta alueista ei ole ollut saatavilla muita selvitykseen sopivia hyvinvointikertomuksia tai niitä korvaavia materiaaleja. ”*Lounais-Suomen alueen hyvinvointikertomus 2015 - Satakunta ja Varsinais-Suomi -*” sekä ”*Varsinais-Suomen hyvinvointikertomus 2017*” sisältävät osittain päällekkäistä tietoa ([Hamilas ym. 2015](#); [Luukkainen ym. 2017](#)). Samoin Etelä-Pohjanmaan osalta aineistona käytetty ”*Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakuntien hyvinvointibarometri 2017*” sisältää tiedot useammalta alueelta, vaikka sitä on selvityksessä hyödynnetty nimenomaan Etelä-Pohjanmaan alueen tarkasteluun ([Seinäjoen Ammattikorkeakoulu & Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA 2017](#)). Tarkemmat tiedot käytetyistä materiaaleista ovat osana lähdeluetteloa.

Alkuperäinen selvitys on kohdistunut alueellisten hyvinvointikertomusten tapaturmiin, joita tarkasteltaessa on käytetty yhteensä 49 aihepiirin hakusanaa. Tässä työpaperissa tarkastelu kohdistuu kaikista selvityksen kohteena olleista ikäryhmistä vain ikääntyneisiin ja tämän kohderyhmän kaatumisia, putoamisia, liikennetapaturmia ja -turvallisuutta, myrkytyksiä sekä hukkumisia käsitteleviin mainintoihin. Liikennetapaturmien ja -turvallisuuden kohdalla on selvitetty jalankulkuun ja kävelyyn, pyöräilyyn, liikennekäyttämiseen, liikennetapaturmiin ja -onnettomuuksiin sekä liikenneturvallisuuteen liittyviä mainintoja. Hakusanojen pohjalta on eritelty ikääntyneiden turvallisuutta ja tapaturmia käsittelevät tavoitteet, toimenpiteet, perusteet, vastuutahot sekä indikaattorit.

2 Tulokset

Ikääntyneiden tapaturmia ja turvallisuutta koskevan selvityksen tulokset käsitellään tapaturmatyypeittäin. Tarkastelussa on kartoitettu mainintojen lisäksi eri tapaturmia koskevat tavoitteet, toimenpiteet, perusteet, vastuutahot sekä indikaattorit.

2.1 Kaatuminen

Esimerkkilainaus maininnasta: "Kykyä kävellä 500 m pidetään yhtenä edellytyksenä sille, että henkilö pystyy asumaan itsenäisesti kotonaan. Liikkumiskyvyn huonontuminen on usein ensimmäinen merkki siitä, että toimintakyky on heikentynyt. Ikäihmisten osalta tuleekin huomioida, että liikkumiskyvyn vaikeudet ennustavat päivittäistoimien vaikeutumista, kaatumisia sekä laitoshoitoon joutumista ja lisäävät palvelujen tarvetta." (Bots ym. 2017, s.37.)

Ikääntyneiden kaatumisia on käsitelty yhteensä seitsemässä alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa. Kaikkia ikäryhmiä koskevalla tasolla kaatumiset on kuitenkin huomioitu kahdeksassa materiaalissa. Nimenomaan ikääntyneiden kaatumisista on yhteensä 19 mainintaa ja lisäksi aineistoissa on kolme kaikkia ikäryhmiä koskevaa mainintaa kaatumisista. (Bots ym. 2017, s.36–37; Karjalainen 2018, s.26; Kuiri ym. 2018, s.24; s.71; s.80; s.109; s.114; Luukkainen ym. 2017, Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.17; Mutanen ym. 2015, s.40–41; Olkkonen-Nikula 2018, s.20; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25; Varjonen-Toivonen 2016, s.38–39; s.61–62.)

Tavoitteet

Ikääntyneiden kaatumisia koskevia tavoitteita on eritelty kolmessa alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa ja näistä on yhteensä neljä mainintaa (Karjalainen 2018, s.26; Kuiri ym. 2018, s.24; Varjonen-Toivonen 2016, s.38–39). Tavoitteet koskevat pääasiassa ikääntyneiden toimintakyvyn vahvistamista ja esteettömyyden lisäämistä (Karjalainen 2018, s.26; Kuiri ym. 2018, s.24; Varjonen-Toivonen 2016, s.38–39). Kymenlaaksossa kaatumiset tulevat esiin toimenpiteissä osana muistisairauksien ehkäisyä koskevaa tavoitetta (Karjalainen 2018, s.26). Kaatumisen ehkäisy on huomioitu epäsuorasti myös osana osallisuuden ja sosiaalisten verkostojen lisäämistä niitä koskevien tavoitteiden alakohtana indikaattoreissa (Varjonen-Toivonen 2016, s.61–62).

Toimenpiteet

Ikääntyneiden kaatumisia suoraan koskevia toimenpiteitä on eritelty kolmessa alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa. Toimenpiteitä koskevia mainintoja on yhteensä neljä. (Karjalainen 2018, s.26; Kuiri ym. 2018, s.24; Varjonen-Toivonen 2016, s.39.) Kaatumista koskevana toimenpiteinä on mainittu kaatumisseulojen tai muiden vastaavien mittareiden käyttöönotto (Kuiri ym. 2018, s.24; Karjalainen 2018, s.26; Varjonen-Toivonen 2016, s.39). Etelä-Savossa on mainittu toimenpiteinä myös kaatumistapaturmien ennaltaehkäisyn ja kotikuntoutuksen toimintamallit (Kuiri ym. 2018, s.24).

Perusteet

Perusteita kaatumisen ehkäisylle on ikääntyneiden ryhmässä eritelty selvästi vain yhdessä maininnassa (Mutanen ym. 2015, s.40–41). Keski-Suomessa Maakunnallisessa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelmassa 2015–2018 kaatumisen ehkäisytyön perusteissa on hyödynnetty IKINÄ -opasta, joka pohjautuu tutkimustietoon ja sellaisiin kaatumisen ehkäisyn toimintatapoihin, jotka on todettu toimiviksi kliinisessä työssä testaamisen kautta (Mutanen ym. 2015, s.40–41; Pajala 2012, s.3). Epäsuoria perusteita tavoitteilla tai toimenpiteillä saattaa olla muidenkin alueiden kohdalla tiedossa, mutta niitä ei ole eritelty selkeästi muissa materiaaleissa.

Vastuutahot

Vastuutahoja kaatumisen ehkäisyyn on määritelty kahdessa alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa ja niistä on seitsemän suoraa mainintaa. Molemmissa aineistoissa vastuutahoja on määritelty kaatumista koskevien toimenpiteiden kohdalla. (Karjalainen 2018, s.26; Varjonen-Toivonen 2016, s.39.)

Kymenlaaksossa kaatumisen ehkäisy on liitetty osaksi ikääntyneiden muistisairauksien ennaltaehkäisyä ja kaatumisseulat ovat osana muistisairauksien ennaltaehkäisyä koskevia toimenpiteitä. Muistisairauksien ennaltaehkäisyn ja kaatumisseulojen toimintaan sisällyttämisen kohdalla on määritelty seurantamittarit ja eri toimenpiteille yhteiset vastuutahot. Tässä kohtaa vastuutahoksi on määritelty sote- ja ikääntyneiden palvelut. (Karjalainen 2018, s.26.)

Pirkanmaalla kaatumiset ovat osa toimintakyvyn ja esteettömyyden lisäämisen tukemiseen tähtäviä tavoitteita. Näissä tavoitteissa kaatumisen ehkäisyn mittareiden käyttöönotto on yhtenä toimenpiteenä. Vastuutahoiksi mittareiden käyttöönottamisessa on toimenpiteiden käynnistysvaiheessa määritelty Pirkanmaan sairaanhoitopiirin perusterveydenhuollon yksikön ylilääkäri sekä alueellisen terveyden edistämisen työryhmä. Näiden toimenpiteiden toimeenpanovaiheen vastuutahoina ovat Pirkanmaan sairaanhoitopiirin perusterveydenhuollon yksikön hoitoketjuista vastaavat sekä sairaanhoitopiirin osaamisen kehittämissyksikkö. Toimeenpanossa vastuutahoiksi on määritelty myös ”sovittu vastuutaho” ja ”laaja-alainen työryhmä”, mutta näitä kohtia ei ole tarkennettu. (Varjonen-Toivonen 2016, 38–39.)

Pirkanmaan alueellisessa hyvinvointikertomuksessa 2017–2020 on määritelty lisäksi epäsuorasti kaatumisiin liittyviä vastuutahoja. Tässä hyvinvointikertomuksessa on käytetty kaatumisiin ja putoamisiin liittyviä hoitajaksoja 65 vuotta täyttäneillä 10 000 ihmistä kohti yhtenä indikaattorina Voimaa arkeen -hankkeen kohdalla. Kyseinen hanke on mainittu toimenpiteenä osana ikääntyneiden sosiaalisten verkostojen ja osallisuuden edistämiseen kohdistuvia tavoitteita. Hankkeelle on määritelty vastuutahoiksi käynnistysvaiheessa kunnan johtoryhmä ja hyvinvointikoordinaattori. Toimeenpanovaiheen vastuutahona on ”hankkeelle nimetty vastuuhenkilö”, mutta tästä vastuuhenkilöstä ei ole tarkempaa kuvausta. (Varjonen-Toivonen 2016, s.61–62.)

Indikaattorit

Ikääntyneiden kaatumisen yhteydessä indikaattoreita käsitellään yhteensä viidessä alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa (Bots ym. 2017, s.36–37; Kuiri ym. 2018, s.71; s.80; s.109; s.114; Luukkainen ym. 2017, Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.17; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25; Varjonen-Toivonen 2016, s.39; s.62). Suoria kaatumisen indikaattoreita on mainittu kolmessa eri hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa ja näistä on yhteensä viisi mainintaa. Suoria indikaattoreita ovat ”kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavanikäistä” ja ”iäkkäiden kaatumiset kävellessä”. (Kuiri ym. 2018, s.71; s.109; Olkkonen-Nikula 2018, s.20; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25.)

Ikääntyneiden kaatumisen yhteydessä on mainittu epäsuorasti kaatumista koskevia indikaattoreita kolmessa eri hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa. Näitä epäsuorasti kaatumisia koskevia indikaattoreita on yhteensä yhdeksän. (Bots ym. 2017, s.36–37; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25; Varjonen-Toivonen 2016, s.62.) HUS-alueen hyvinvointikertomuksessa 2016 on mainittu kaatumisen yhteydessä indikaattoreita, jotka koskevat kävely- ja liikkumiskykyä (kyky kävellä 500 metriä) ja dementiaindeksiä (Bots ym. 2017, s.36–37). HUS-alueella ja Lapissa on mainittu kaatumisen yhteydessä indikaattorina myös vaikeudet suoriutua arjen askareista (Bots ym. 2017, s.36; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25). Lisäksi Lapissa on huomioitu indikaattorina lonkkamurtumien määrät 65-vuotta täyttäneillä asukkailla (Palmgren & Ahola 2019, s.25).

Pirkanmaalla on mainittu kaatumisen yhteydessä koti- ja vapaa-ajan tapaturmiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä 10 000 vastaavanikäistä kohti (Varjonen-Toivonen 2016, s.61–62). Alueella on määritelty myös erilaisia kaatumisen ehkäisyyn käyttöön otettavia mittareita. Näitä käyttöön otettavia mittareita käsittelevän työryhmän kokoontumisten määrä sekä mittareita koskevat koulutustilaisuudet ja niiden osallistujamäärät on mainittu indikaattoreina kaatumisen yhteydessä. (Varjonen-Toivonen 2016, s.39.) Kaikkia ikäryhmiä koskevat maininnat kaatumisista ovat myös indikaattoreita (Kuiri ym. 2018, s.80; s.114; Luukkainen ym. 2017, Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.17).

Muut kaatumiseen yhteydessä olevat tekijät

Aineistosta on kartoitettu yleisellä tasolla kaatumisen ohella toimintakykyä, esteettömyyttä, lonkkamurtumia ja liukkauden torjuntaa koskettavia mainintoja. Erilaisia toimintakykyyn, esteettömyyteen, lonkkamurtumiin ja liukkauden torjuntaan liittyviä tavoitteita, toimenpiteitä, perusteita, vastuutahoja tai indikaattoreita ei kuitenkaan eritellä tässä selvityksessä.

Ikääntyneiden toimintakykyyn kohdistuvia mainintoja on 14 alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa. Näitä mainintoja on yhteensä 115. (Bots ym. 2017, s.36–37; s.45; Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 2018, s.13–14; Kainuun soten hallitus 2014 ja Kainuun soten hallitus 2018, s.6–8; s.15; s.29; Karjalainen 2018, s.18; Kuiri ym. 2018, s.6; s.15; s.24; Luukkainen ym. 2017, s.20–21; s.23; s.32; Mutanen ym. 2015, s.22; s.37–41; Olkkonen-Nikula 2018, s.5–6; s.9–10; s.19–20; s.24; s.27; s.32–34; s.36; s.41; s.45; s.50; s.55; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25; Pohjois-Pohjanmaan maakuntahallitus 2007, s.24; s.26; s.56–57; Renfors ym. 2014, s.34, s.59; Rytönen ym. 2018, s.6–7; s.14; Varjonen-Toivonen 2016, s.15; s.38–39; s.47; s.64–65.) Kaikkia ikäryhmiä koskettavia mainintoja toimintakyvystä on 12 alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa yhteensä 66 (Bots ym. 2017, s.40; Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 2018, s.3; Hämeen maakuntavaltuusto 2017, s.49–50; Kainuun soten hallitus 2014 ja Kainuun soten hallitus 2018, s.6; s.15; s.17–18; s.28–29; s.33; Karjalainen 2018; s.8; s.17–19; s.21; Keski-Pohjanmaan liitto 2010, s.10; s.12; Kuiri ym. 2018, s.3; s.23; s.28–29; Luukkainen ym. 2017, s.22; Mutanen ym. 2015, s.8; s.24; Olkkonen-Nikula 2018, s.6; s.34; s.41; s.45; s.50; Pohjois-Pohjanmaan maakuntahallitus 2007, s.9–10, s.24–25; Renfors ym. 2014, s.58–59; s.62; Rytönen ym. 2018, s.18–19).

Esteettömyyttä on käsitelty yhdeksässä alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa. Esteettömyydestä on yhteensä 26 ikääntyneisiin kohdistuvaa mainintaa. (Kainuun soten hallitus 2014 ja Kainuun soten hallitus 2018, s.7; Kuiri ym. 2018, s.15; Mutanen ym. 2015, s.35; s.39–40; Olkkonen-Nikula 2018, s.9; s.44; s.53–55; Palmgren & Ahola 2019, s.25; s.27; Pohjanmaan liitto 2015, s.33–34; Pohjois-Pohjanmaan maakuntahallitus 2007, s.56–57; Rytönen ym. 2018, s.7; s.16; Varjonen-Toivonen 2016, s.38–39; s.47; s.64; s.66.) Kaikkia ikäryhmiä koskevia mainintoja esteettömyydestä on 10 alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavissa materiaaleissa yhteensä 18 (Kainuun soten hallitus 2014 ja Kainuun soten hallitus 2018, s.29; Karjalainen 2018, s.16; Kuiri ym. 2018, s.22; Palmgren & Ahola 2019, s.12; Pohjanmaan liitto 2015, s.18; s.20–21; Päijät-Häme: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018–2021, s.95; Renfors ym. 2014, s.44; Seinäjoen Ammattikorkeakoulu ja Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA 2017, s.69).

Liukkauden torjuntaa on käsitelty ainoastaan Etelä-Savon alueellisessa hyvinvointikertomuksessa ja suunnitelmassa 2018–2020, jossa on yksi ikääntyneisiin liittyvä maininta aiheesta (Kuiri ym. 2018, s.24). Lonkkamurtumia on ikääntyneiden osalta käsitelty kahdessa alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa ja näistä on yhteensä kolme mainintaa (Palmgren & Ahola 2019, s.24–25; Varjonen-Toivonen 2016, s.39). Kaikkia ikäryhmiä koskevia mainintoja lonkkamurtumista on kahdessa alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa ja näitä mainintoja on yhteensä kaksi (Kainuun soten hallitus 2014 ja Kainuun soten hallitus 2018, s.28–29; Varjonen-Toivonen 2016, s.13). Taulukkoon 1 on koottu ikääntyneiden kaatumisia koskevat maininnat aineistoissa.

Taulukko 1. Ikääntyneiden kaatumiset: maininnat alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa (Lähteet: Bots ym. 2017, s.36–37; Karjalainen 2018, s.26; Kuiru ym. 2018, s.24; s.71; s.80; s.109; s.114; Luukkainen ym. 2017, Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.17; Mutanen ym. 2015, s.40–41; Olkkonen-Nikula 2018, s.20; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25; Varjonen-Toivonen 2016, s.39; s.61–62)

	Maininnat	Tavoitteet	Toimenpiteet	Perusteet	Vastuutahot	Indikaattorit
Kaatuminen	19 ikääntyneistä + 3 kaikista ikäryhmistä	4 epäsuoraa	4	1	7 suoraa, 3 epäsuoraa	5 suoraa, 9 epäsuoraa

2.2 Putoaminen

Esimerkkilainaus maininnasta: "Ikääntyvän väestön toimintakyky on Lapissa maan keskitasoa. 75 - vuotta täyttäneistä 24 prosentilla on suuria vaikeuksia arkiaskareissa (koko maassa 25 %). Lapin 65 -vuotta täyttäneillä oli vastaavan ikäiseen väestöön suhteutettuna kaatumisiin ja putoamisiin liittyviä hoitjaksoja oli huomattavasti enemmän (23%) kuin maassa keskimäärin, samoin vammojen ja myrkytysten hoidosta aiheutuvia sairaalahoitjaksoja (30%). Lonkkamurtumien määrät 65 -vuotta täyttäneiden osalta ovat Lapissa ja valtakunnallisesti lukumäärältään pienet, mutta hyvinvointi- ja kustannusvaikutuksiltaan suuret. Lonkkamurtumien määrät ovat pysyneet vakaana." (Palmgren & Ahola 2019, s.24–25.)

Ikääntyneiden putoamista on käsitelty kolmessa alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa ja siitä on suoria mainintoja yhteensä neljä (Kuiri ym. 2018, s.71; s.109; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25; Varjonen-Toivonen 2016, s.61–62). Lisäksi kahdessa alueellisessa hyvinvointikertomuksessa on käsitelty putoamisia kaikkia ikäryhmiä koskevin mainintoina, joita on yhteensä kolme (Kuiri ym. 2018, s.80; s.114; Luukkainen ym. 2017, Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.17).

Putoamista koskevia tavoitteita, toimenpiteitä ja vastuutahoja ei ole suoraan määritelty aineistoissa. Putoamisiin epäsuorasti liittyviä tavoitteita, toimenpiteitä ja vastuutahoja on käsitelty Pirkanmaan alueellisessa hyvinvointikertomuksessa 2017–2020. Tavoitteita ja toimenpiteitä koskevia epäsuoria mainintoja on molempia yksi ja vastuutahoista on kolme epäsuoraa mainintaa. Pirkanmaalla ikääntyneiden sosiaalisten verkostojen ja osallisuuden lisäämisen tukemiseen kohdistuvassa Voimaa arkeen -hankkeessa kaatumisia ja putoamisia käsittelevä suora maininta koskee indikaattoreita. Kyseiselle hankkeelle on määritelty myös tavoitteet, toimenpiteet ja vastuutahoja. Hankkeen käynnistysvaiheen vastuutahoina ovat kunnan johtoryhmä ja hyvinvointikoordinaattori. Lisäksi hankkeen varsinaisessa toimeenpanovaiheessa on määritelty vas-tuutahoksi ”hankkeelle nimetty vastuuhenkilö”. (Varjonen-Toivonen 2016, s.61–62.) Putoamisiin liittyviä perusteita ei ole selvästi eritelty lainkaan.

Ikääntyneiden putoamisia koskevia indikaattoreita on mainittu kolmessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa (Kuiri ym. 2018, s.71; s.80; s.109; s.114; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25; Varjonen-Toivonen 2016, s.61–62). Suoraan ikääntyneiden putoamista käsittelevistä indikaattoreista on yhteensä neljä mainintaa (Kuiri ym. 2018, s.71; s.109; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25; Varjonen-Toivonen 2016, s.61–62). Epäsuorasti putoamisiin yhteydessä olevia indikaattoreita voidaan tulkita olevan putoamisten käsittelyn yhteydessä neljä (Palmgren & Ahola 2019, s.24–25; Varjonen-Toivonen 2016, s.61–62). Kaikkia ikäryhmiä koskevat maininnat putoamisista ovat indikaattoreita, ja niitä on kahdessa alueellisessa hyvinvointikertomuksessa yhteensä kolme (Kuiri ym. 2018, s.80; s.114; Luukkainen ym. 2017, Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.17). Taulukkoon 2 on koottu kertauksena kaikki ikääntyneiden putoamisia koskevat maininnat.

Taulukko 2. Ikääntyneiden putoamiset: maininnat alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa (Lähteet: Kuiri ym. 2018, s.71; s.109; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25; Varjonen-Toivonen 2016, s.61–62)

	Maininnat	Tavoitteet	Toimenpiteet	Perusteet	Vastuutahot	Indikaattorit
Putoamiset	4 + 3 kaikista ikäryhmistä	1 epäsuora	1 epäsuora	0	3 epäsuoraa	4 suoraa, 4 epäsuoraa

2.3 Liikennetapaturmat

Liikennetapaturmista on selvitetty ikääntyneiden jalankulkuun, kävelyyn, pyöräilyyn, liikennekäyttäytymiseen, liikenneonnettomuuksiin ja -tapaturmiin sekä -turvallisuuden kohdistuvia mainintoja. Osa hakusanoista on osittain päällekkäisiä, koska joidenkin tapaturmien kohdalla niistä voidaan käyttää toisinaan eri termejä.

Jalankulku ja käveleminen

Esimerkkilainaus maininnasta: "Sanotaan, että liikunta on tie onnistuneeseen vanhenemiseen. HUS-alueella liikuntaa harrastaa yhä useampi ikäihminen. Liikuntaa harrastamattomien osuus on pienentynyt niin 65-vuotta täyttäneillä kuin 75-vuotta täyttäneilläkin noin 10 % viiden vuoden aikana. Noin joka kuumennella 65-vuotta täyttäneellä henkilöllä on vaikeuksia kävellä 500 metriä. Myös neljäsosalla 75-vuotta täyttäneistä on vaikeuksia 500 metrin matkan kävelemissä ja näiden ihmisten määrä on lisääntynyt noin kymmenyksellä viiden vuoden sisällä." (Bots ym. 2017, s.36–37.)

Jalankulusta ei ole tarkastelluissa alueellisissa hyvinvointikertomuksissa tai niitä korvaavissa materiaaleissa yhtään mainintoja. Kuitenkin kävelemistä on ikääntyneiden kohdalla käsitelty viidessä alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai korvaavassa materiaalissa. Kävelemiseen liittyviä mainintoja on yhteensä yhdeksän. (Bots ym. 2017, s.17; s.37; Kuiri ym. 2018, s.24; s.69; s.108; Luukkainen ym. 2017, s.20; Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.14; Olkkonen-Nikula 2018, s.20; s.42, Varjonen-Toivonen 2016, s.84–85.) Nämä maininnat koskevat usein ikääntyneiden vaikeuksia kävelemissä (Bots ym. 2017, s.17; 37; Luukkainen ym. 2017, s.20; Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.14; Varjonen-Toivonen 2016, s.84–85). Kaksi mainintaa koskee ikääntyneiden kävelykykyä (Bots ym. 2017, 37). Lisäksi on mainittu kerran ikääntyneiden kävely- ja pyöräilyreittien liukkauden torjunta (Kuiri ym. 2018, s.24). Yksi maininta on ikääntyneiden kaatumisista kävellessä (Olkkonen-Nikula 2018, s.20).

Suoria ikääntyneiden kävelemiseen kohdistuvia tavoitteita ei ole alueellisissa hyvinvointikertomuksissa tai niitä korvaavissa materiaaleissa asetettu. Etelä-Savossa kävely on kuitenkin huomioitu ikääntyneiden toimintakyvyn vahvistamista koskevilla tavoitteilla. Etelä-Savon alueellisessa hyvinvointikertomuksessa mainittu kävely- ja pyöräilyreittien liukkauden torjunta on ainoa maininta kävelyyn kohdistuvista toimenpiteistä. Perusteita tai vastuutahoja ei ole kävelemisen yhteydessä selkeästi eritelty. Kuitenkin kuntia voidaan pitää epäsuorasti mainittuna vastuutahona liukkauden torjunnassa. (Kuiri ym. 2018, s.24.)

Kävelemistä koskevista indikaattoreista on mainintoja neljässä alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai sitä korvaavassa materiaalissa. Mainintoja on yhteensä kahdeksan. (Bots ym. 2017; s.17, s.37; Luukkainen ym. 2017, s.20; Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.14; Olkkonen-Nikula 2018, s.20; Varjonen-Toivonen 2016, s. 84–85.) Indikaattorit kuvaavat niiden 75-vuotiaiden ja 65 sekä 75 vuotta täyttäneiden ikääntyneiden osuutta, joilla on vaikeuksia tai suuria vaikeuksia 500 metrin kävelemissä (Bots ym. 2017; s.17, s.37; Luukkainen ym. 2017, s.20; Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.14; Varjonen-Toivonen 2016, s. 84–85), kykyä kävellä 500 metriä (Bots ym. 2017, s.37) sekä ikääntyneiden kaatumisia kävellessä (Olkkonen-Nikula 2018, s.20). Taulukkoon 3 on koottu vielä kaikki ikääntyneiden jalankulkua ja kävelyä koskevat maininnat.

Taulukko 3. Ikääntyneiden jalankulku ja kävely: maininnat alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa (Lähteet: Bots ym. 2017, s.17; s.37; Kuiri ym. 2018, s.24; s.69; s.108; Luukkainen ym. 2017, s.20; Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.14; Olkkonen-Nikula 2018, s.20; s.42, Varjonen-Toivonen 2016, s.84–85)

	Maininnat	Tavoitteet	Toimenpiteet	Perusteet	Vastuutahot	Indikaattorit
Jalankulku	0	0	0	0	0	0
Kävely	9	1 epäsuora	1	0	1 epäsuora	8

Pyöräily

Esimerkkilainaus maininnasta: ”Kunnat huolehtivat toimintakykyä tukevien ja liikkumista edistävien ulkoilureittien rakentamisesta ja ylläpitämisestä ja aluesuunnittelun tulee olla toimivaa. Tärkeitä ovat mm. kävely- ja pyöräilyreittien liukkauden torjunta talvella (hiekoitus ja aeraus) ja sopiville väleille asetetut levähdyspaikat. Kunnat voivat myös tarjota tiloja ja muun sopivan ympäristön ikäihmisten toimintakyvyn ylläpitämiseksi.”(Kuiri ym. 2018, s.24.)

Pyöräilystä on ikääntyneiden kohdalla koko aineistossa yksi suora maininta ja yksi kaikkia ikäryhmiä koskeva maininta (Kuiri ym. 2018, s.24). Pyöräilyä koskevia tavoitteita on määritelty epäsuorasti osana ikääntyneiden toimintakykyyn kohdistuvia tavoitteita (Kuiri ym. 2018, s.24). Pyöräilyyn kohdistuvana toimenpiteenä on mainittu kävely- ja pyöräilyreittien liukkauden torjunta (Kuiri ym. 2018, s.24). Perusteita ei ole pyöräilyn kohdalla eritelty. Vastuutahoja ei ole mainittu erikseen, mutta Etelä-Savon alueellisessa hyvinvointikertomuksessa liukkauden torjunnan vastuutahoiksi voidaan tulkita kunnat (Kuiri ym. 2018, s.24). Indikaattoreita ei ole ikääntyneiden pyöräilyn kohdalla eritelty.

Pohjois-Savossa pyöräily on mainittu kaikkia ikäryhmiä koskevana mainintana, johon liittyy yksi tavoite. Tavoitteissa on huomioitu muun muassa kodin, lähiympäristön sekä liikenneturvallisuuden edistäminen. Jalankulku- ja polkupyöräonnettomuudet sekä ikääntyneiden ajokyky on mainittu tässä yhteydessä. (Rytkönen ym. 2018, s.16.) Varsinaisia toimenpiteitä ei ole tavoitteelle määritelty, eikä perusteita, vastuutahoja tai indikaattoreita ole alueellisissa hyvinvointikertomuksissa tai niitä korvaavissa materiaaleissa käsitelty. Taulukkoon 4 on koottu kaikki ikääntyneiden pyöräilyä koskevat maininnat.

Taulukko 4. Ikääntyneiden pyöräily: maininnat alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa (Lähteet: Kuiri ym. 2018, s.24; Rytkönen ym. 2018, s.16)

	Maininnat	Tavoitteet	Toimenpiteet	Perusteet	Vastuutahot	Indikaattorit
Pyöräily	1 suora + 1 kaikista ikäryhmistä	2 epäsuoraa (1 ikääntyneistä + 1 kaikista ikäryhmistä)	1	0	1 epäsuora	0

Liikennekäyttäytyminen, liikennetapaturmat ja liikenneturvallisuus

Ikääntyneiden ryhmässä liikennekäyttäytymisestä ja -tapaturmista tai -onnettomuuksista ei ole lainkaan mainintoja. Liikenneturvallisuutta on ikääntyneiden kohdalla käsitelty kahdessa alueellista hyvinvointikertomusta korvaavassa materiaalissa ja aiheesta on kaksi mainintaa (Karjalainen 2018, s.28; Päijät-Häme: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021, s.95). Toinen näistä korvaavista materiaaleista on *Päijät-Hämeen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma*, jossa varsinaisena tarkastelun kohteena ovat kuitenkin lapset ja nuoret (Päijät-Häme: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021).

Liikenneturvallisuutta koskevia tavoitteita on määritelty kahdessa alueellista hyvinvointikertomusta korvaavassa materiaalissa, ja niistä toinen koskee suoraan ikääntyneitä (Karjalainen 2018, s.28; Päijät-Häme: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021, s.95). Nimenomaan ikääntyneitä käsitteleviä liikenneturvallisuuden toimenpiteitä on mainittu kolme osana laajempaa ympäristön terveellisyttä ja turvallisuutta koskevaa tavoitetta (Karjalainen 2018, s.28).

Päijät-Hämeen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa 2018-2021 on Orimattilan kunnan kohdalla käsitelty turvallisen ja esteettömän liikkumisen sekä joukkoliikenteen kehittämisen tavoitteita. Liikenneturvallisuus on huomioitu näitä tavoitteita koskevissa toimenpiteissä. Liikenneturvallisuutta koskevista toimenpiteistä on kaksi mainintaa. Näiden toimenpiteiden voidaan tulkita epäsuorasti kohdistuvan myös ikääntyneisiin. (Päijät-Häme: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021, s.95.)

Selkeitä perusteita ei ole ikääntyneiden liikenneturvallisuuden kohdalla määritelty. Liikenneturvallisuuden vastuutahoja on määritelty sekä Kymenlaaksossa että Päijät-Hämeessä (Karjalainen 2018, s.28; Päijät-Häme: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021, s.95). Kymenlaaksossa on mainittu jatkovalmisteluja, vastuutahoja tai yhdyspintoja määrittelevässä kohdassa sote- ja ikääntyneiden palvelut sekä kaa-voitus ja liikenneturvallisuus (Karjalainen 2018, s.27–29). Päijät-Hämeessä ikääntyneet tulevat esiin turvallisen ja esteettömän liikkumisen ja joukkoliikenteen kehittämisen tavoitteita koskevissa vastuutahoissa ja verkostoissa. Yksi näistä vastuutahoista ja verkostoista on vanhus- ja vammaisneuvosto. Muita vastuutahoja ovat tekninen toimi, sivistyspalvelut, ELY, liikenneturva sekä kaupungin liikenneturvallisuustyöryhmä. (Päijät-Häme: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021, s.95.) Ikääntyneiden liikenneturvallisuutta koskevia indikaattoreita ei ole mainittu aineistoissa. Taulukossa 5 on kertauksena kaikki maininnat ikääntyneiden liikennetapaturmista ja -turvallisuudesta.

Taulukko 5. Ikääntyneiden liikennetapaturmat ja -turvallisuus: maininnat alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa (Lähteet: Karjalainen 2018, s.28; Päijät-Häme: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021, s.95)

	Maininnat	Tavoitteet	Toimenpiteet	Perusteet	Vastuutahot	Indikaattorit
Liikennekäyttäytyminen	0	0	0	0	0	0
Liikenneonnettomuudet	0	0	0	0	0	0
Liikennetapaturmat	0	0	0	0	0	0
Liikenneturvallisuus	1 suora, 1 kaikista ikäryhmistä	1 suora, 1 epäsuora	3 suoraa, 2 epäsuoraa	0	4 suoraa, 6 epäsuoraa	0

2.4 Hukkuminen

Ikääntyneiden kohdalla hukkumista ei ole käsitelty alueellisissa hyvinvointikertomuksissa tai niitä korvaavissa materiaaleissa. Alkuperäisessä laajemmassa selvityksessä on tarkasteltu myös muita ikäryhmiä, mutta hukkumisesta ei ole näidenkään kohdalla mainintoja. Taulukossa 6 on kerrattu ikääntyneiden hukkumisia koskevien mainintojen tilanne.

Taulukko 6. Ikääntyneiden hukkumiset: maininnat alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa

	Maininnat	Tavoitteet	Toimenpiteet	Perusteet	Vastuutahot	Indikaattorit
Hukkuminen	0	0	0	0	0	0

2.5 Myrkytykset

Esimerkkilainaus maininnasta: "Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidettujen 65-vuotta täyttäneiden osuus on pienentynyt, ja määrät jäävät koko maan tasoa alhaisemmiksi kaikilla HUS-alueen sairaanhoitoalueilla." (Bots ym. 2017, s.38.)

Ikääntyneiden kohdalla myrkytyksiä on käsitelty kahdessa alueellisessa hyvinvointikertomuksessa tai korvaavassa materiaalissa ja näistä on yhteensä kaksi mainintaa (Bots ym. 2017, s.38; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25). Ikääntyneiden myrkytyksiä koskevia tavoitteita, toimenpiteitä, perusteita tai vastuutahoja ei ole määritelty aineistoissa.

Ikääntyneiden myrkytyksiä koskevista indikaattoreista on kaksi mainintaa (Bots ym. 2017, s.38; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25). HUS-alueen hyvinvointikertomuksessa on verrattu 65 vuotta täyttäneiden vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidettujen määrää niiden aiempaan määrään (Bots ym. 2017, s.38). Lapin hyvinvointiohjelmassa on verrattu 65 vuotta täyttäneiden vammojen ja myrkytysten hoidosta aiheutuvia sairaalajaksoja muun väestön vastaavien sairaalajaksojen määrään (Palmgren & Ahola 2019, s.24–25). Taulukkoon 7 on koottu kaikki ikääntyneiden myrkytyksiä käsittelevät maininnat.

Taulukko 7. Ikääntyneiden myrkytykset: maininnat alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa (Lähteet: Bots ym. 2017, s.38; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25)

	Maininnat	Tavoitteet	Toimenpiteet	Perusteet	Vastuutahot	Indikaattorit
Myrkytykset	2	0	0	0	0	2

3 Johtopäätökset

Alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa painottuu ikääntyneiden kaatumisen käsittely. Kaatumisen kohdalla on määritelty kaatumista koskevia tavoitteita, toimenpiteitä, perusteita ja vastuutahoja. Kaatumisia koskevat vastuutahot ja indikaattorit painottuvat tarkastelussa. (Bots ym. 2017, s.36–37; Karjalainen 2018, s.26; Kuiri ym. 2018, s.24; s.71; s.80; s.109; s.114; Luukkainen ym. 2017, Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.17; Mutanen ym. 2015, s.40–41; Olkkonen-Nikula 2018, s.20; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25; Varjonen-Toivonen 2016, s.39; s.61–62.) Ikääntyneiden putoamisia käsitellään vain vähän alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa. Ikääntyneiden putoamisen kohdalla niitä koskevia tavoitteita, toimenpiteitä, perusteita ja vastuutahoja on määritelty vähän tai ei lainkaan ja indikaattorit painottuvat aiheen tarkastelussa. (Kuiri ym. 2018, s.71; s.80; s.109; s.114; Luukkainen ym. 2017, Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.17; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25; Varjonen-Toivonen 2016, s.61–62.)

Liikennetapaturmista ja -turvallisuudesta kävelystä on eniten mainintoja ja aihetta käsitellään pääasiassa indikaattoreiden kautta. Sen sijaan tavoitteet, toimenpiteet ja vastuutahot on huomioitu vähäisessä määrin. (Bots ym. 2017, s.17; s.37; Kuiri ym. 2018, s.24; s.69; s.108; Luukkainen ym. 2017, s.20; Liite 1. Hyvinvointikertomuksen indikaattorit s.14; Olkkonen-Nikula 2018, s.20; s.42; Varjonen-Toivonen 2016, s.84–85.) Ikääntyneiden pyöräilyä on tarkasteltu alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa vähän, mutta tavoitteet, toimenpiteet ja vastuutahot tulevat esiin pyöräilyn kohdalla (Kuiri ym. 2018, s.24). Samoin ikääntyneiden liikenneturvallisuutta käsitellään vähän alueellisissa hyvinvointikertomuksissa tai niitä korvaavissa materiaaleissa. Tavoitteet, toimenpiteet ja vastuutahot on kuitenkin mainittu liikenneturvallisuuden käsittelyn yhteydessä. Perusteita ja indikaattoreita ei sen sijaan tarkastella liikenneturvallisuuden kohdalla. (Karjalainen 2018, s.27–29; Päijät-Häme: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018–2021, s.95.) Muiden tässä selvityksessä käytettävien liikenneturvallisuutta tai -tapaturmia kuvaavien hakusanojen kohdalla mainintoja ei ole ollenkaan.

Ikääntyneiden myrkytykset mainitaan alueellisissa hyvinvointikertomuksissa tai niitä korvaavissa materiaaleissa, vaikka käsittely ei ole kattavaa ja maininnat koskevat vain indikaattoreita (Bots ym. 2017, s.38; Palmgren & Ahola 2019, s.24–25). Ikääntyneiden hukkumisista ei ole lainkaan mainintoja.

Tämän selvityksen perusteella voidaan todeta, että kaikkia ikääntyneiden tapaturmiin ja turvallisuuteen liittyviä tekijöitä ei ole käsitelty alueellisissa hyvinvointikertomuksissa tai niitä korvaavissa materiaaleissa kattavasti. Etenkin ikääntyneiden tapaturmia ja turvallisuutta koskevien tavoitteiden, toimenpiteiden, perusteiden ja vastuutahojen määrittelyyn kannattaa kiinnittää huomiota. Erityisesti kehitettävää on ikääntyneiden hukkumisen huomioimisessa, sillä niitä ei ole tällä hetkellä tarkasteltu lainkaan alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja niitä korvaavissa materiaaleissa.

Tulevaisuudessa tulee huomioida, että hyvinvointikertomuksia laativissa työryhmissä on mukana monipuolisesti eri alojen asiantuntijoita. Ikääntyneiden turvallisuuskysymyksiin perehtyneiden asiantuntijoiden ottaminen mukaan hyvinvointikertomuksen laatimiseen on tärkeää.

Lähteet

- Pajala, Satu 2012: Iäkkäiden kaatumisten ehkäisy. Opas 16, 4. painos. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085108>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2013: Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn tavoiteohjelma vuosille 2014–2020. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013: 16. Helsinki.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018: Alueellinen hyvinvointiker-tomus. Saatavilla: [https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/alueellinen-hyvinvointijohtaminen/alueellinen-hyvinvointikertomus](https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/alueellinen-hyvinvointijohtaminen/alueellinen-hyvinvointijohtaminen/alueellinen-hyvinvointikertomus). Päivitetty: 25.3.2019. Viitattu: 17.6.2019.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017: Hoitoilmoitusrekisteri 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018: Tapaturmien ehkäisy. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/turvallisuuden-edistaminen/tapaturmien-ehkaisy>. Päivitetty: 8.11.2018. Viitattu: 5.6.2019.
- Tilastokeskus 2017: Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuoleman-syyt [verkkajulkaisu].
ISSN=1799-5051. Liitetaulukko 1a. Kuolleet peruskuoleman-syy ja iän mukaan 2017, molemmat sukupuolet. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/ksyyt/2017/ksyyt_2017_2018-12-17_tau_001_fi.html. Viitattu: 17.6.2019.
- Tilastokeskus 2019: Suomen virallinen tilasto (SVT): Tieliken-ne-onnettomuustilasto [verkkajulkaisu].
ISSN=1798-758X. Helsinki: Tilastokeskus.
Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/ton/index.html>
- Tilastokeskus 2018: Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestö-ennus-te [verkkajulkaisu]. Viitattu: 27.6.2019.
ISSN=1798-5137. Liitetaulukko 1. Väestö ikäryhmittäin koko maa 1900 - 2070 (vuodet 2020-2070: ennuste) Korjattu 18.12.2018. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/vaenn/2018/vaenn_2018_2018-11-16_tau_001_fi.html. Viitattu: 17.6.2019.
- Tilastokeskus 2018: Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöra-ken-ne [verkkajulkaisu].
ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus.
Saatavilla: http://www.stat.fi/til/vaerak/2018/vaerak_2018_2019-03-29_tie_001_fi.html. Viitattu: 17.6.2019.

Liite1. Aineisto

- Bots, Sinikka – Suojanen, Laura – Hämäläinen, Tapani – Louhio, Katja 2017: HUS-alueen hyvinvointikertomus 2016. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri. Helsinki. Saatavilla: https://www.hus.fi/ammattilaiselle/hus-perusterveydenhuollon-yksikko/Documents/HYTE/HUS_hyvinvointikertomus.pdf
- Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 2018: Eksote hyvinvointikertomus. Vuosiraportti 2017. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri. Saatavilla: http://www.eksote.fi/terveyspalvelut/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistaminen/Documents/Hyvinvointikertomuksen_raportointi_2017.pdf
- Hamilas, Marjo – Inkeroinen, Hanna – Immonen-Räihä, Pirjo – Viljanen-Peuraniemi, Mari – Astila, Piia – Mäkelä, Matti – Toroska, Heli – Pakarinen, Mikko – Vasanen, Antti 2015: Lounais-Suomen alueen hyvinvointikertomus 2015 - Satakunta ja Varsinais-Suomi -. Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri, Satakunnan sairaanhoitopiiri, Pikassos, Aluehallintovirasto, Varsinais-Suomen liitto, Satakuntaliitto, Vasso & Kaste. Saatavilla: <http://www.satasairaala.fi/ammattilaisille/perusterveydenhuolto/Sivut/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistaminen.aspx>
- Hämeen maakuntavaltuusto 2017: Maakuntaohjelma 2018-2021. Teoksessa: HÄME-OHJELMA 2018+. Maakuntasuunnitelma 2040. Maakuntaohjelma 2018-2021. Julkaisunro: 1A 39. Hämeen liitto, Hämeenlinna. Saatavilla: <http://www.hameenliitto.fi/hame-ohjelma>
- Kainuun soten hallitus 2014 ja Kainuun soten hallitus 2018: Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä. Terveydenhuollon järjestämissuunnitelma 2017- 2020. Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä. Saatavilla: <http://mfilesotto.kainuu.fi/portaali/kainuunsote/view/46682/meeting/0>
- Karjalainen, Kirsi-Marja 2018: Hyvinvoiva Kymenlaakso. Raportti Kymenlaakson väestön hyvinvoinnin ja terveyden tilasta, hyte-työryhmän työskentelystä sekä johtopäätöksistä ja ehdotuksista jatkotyöskentelylle. Kymenlaakson liitto: Sote- ja maakuntauudistus. Saatavilla: <https://www.uusikymenlaakso.fi/uutiset-cat/285-hyvinvoiva-kymenlaakso-raportti>
- Keski-Pohjanmaan liitto 2010: Keski-Pohjanmaan hyvinvointistrategia 2015. Keski-Pohjanmaan liitto. Saatavilla: <http://www.keski-pohjanmaa.fi/alueen-kehittaminen/strategiat/hyvinvointistrategia>
- Kuiri, Senja – Häkkinen, Eeva – Pöyry, Paula – Norontaus, Merja Pekkanen, Eveliina – Väänänen, Arja – Kemppainen, Ulla – Karvanen, Veikko – Häkkinen, Ritva – Konttinen, Maiju – Vesterinen, Anna-Stiina – Lipsanen, Heino – Lavonen-Niinistö, Mirja – Rouhiainen, Reino – Toivakainen, Tuija – Pirskanen, Päivi – Torniaainen, Sari – Putkonen, Juha – Nulpponen, Janne – Ryttyläinen-Korhonen, Katri – Anttalainen, Marja – Niiranen-Linkama, Päivi – Hyyryläinen, Torsti – Matilainen, Anne - Himanen, Tarja – Huovinen, Mika – Valtola, Oskari – Kuitunen, Soile – Väänänen, Arja – Pernes-Toivanen, Suvi – Rosman, Virpi – Norontaus, Merja – Julin, Anne – Hagman, Kimmo – Leinonen, Lotta – Ehrnrooth, Edvin – Valtola, Pirkko – Gärdström, Hans – Auvinen, Satu – Santala, Kaisa – Kirvesmies, Pirjo – Will-Orava, Johanna – Häkkinen, Eeva – Kietäväinen, Aira – Seppälä, Arto – Ripatti, Teemu 2018: Etelä-Savon alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2018–2020. Etelä-Savon sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymä. Saatavilla: https://www.essote.fi/wp-content/uploads/sites/2/2018/06/etela-savon-alueellinen-hyvinvointikertomus-vuosille-2018_2020.pdf
- Luukkainen, Karoliina – Inkeroinen, Hanna, – Rantanen, Sari – Päivärinne, Marita – Männikkö, Merja – Salospohja, Tuuli – Isaksson, Ann-Sofie – Oksanen, Pasi – Tanttu, Tino-Taneli – Pohjola, Minna – Hamilas, Marjo – Taulu, Anne – Oksanen, Tuula – Stjernberg, Kirsi 2017: Varsinais-Suomen hyvinvointikertomus 2017. Sote- ja maakuntauudistus Varsinais-Suomi. Saatavilla: https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/hyvinvointikertomus_2017_nettiin.pdf
- Mutanen, S., Kuusinen, A., Lumiaho, L., Lyytikäinen, A., Nykänen, E., Peränen, N., Pirttimäki, M., Vanhala, M., Ahonen, T. & Kettunen, T. 2015: Maakunnallinen sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelma 2015-2018. Keski-Suomen sairaanhoitopiiri. Perusterveydenhuollon yksikkö. Saatavilla: https://www.ksshp.fi/terveydenedistamisensuunnitelma/Maakunnallinen_suunnitelma_SOTE_19.08.2015.pdf
- Olkkonen-Nikula, Anu 2018: Iäkkäiden yhteen sovitettujen palvelujen kokonaisuus Päijät-Hämeessä. I&O kärkikanke. Saatavilla: https://www.phhyky.fi/assets/files/2018/10/Liite-2_P%C3%A4ij%C3%A4t-H%C3%A4meen-maakunnan-suunnitelma-ik%C3%A4%C3%A4ntyneen-v%C3%A4est%C3%B6n-tukemiseksi-VALMIS-28.9.2018.pdf
- Palmgren, Marko & Ahola, Marika 2019: Lapin hyvinvointiohjelma 2025 - Me teemme kaikille hyvän elämän maailman puhtaimmassa maakunnassa. Julkaisusarja A53/2019. Lapinliitto, Rovaniemi. Saatavilla: http://www.lappi.fi/lapinliitto/fi/lapin_kehittaminen/strategiat/lapin_hyvinvointiohjelma
- Pohjanmaan liitto 2015: Pohjanmaan hyvinvointistrategia 2014–2017. Pohjanmaan liitto. Saatavilla: <https://www.obotnia.fi/assets/1/Publikationer/hyvinvointistrategia-web-2015.pdf>
- Pohjois-Pohjanmaan maakuntahallitus 2007: Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointiohjelma 2007-2010-2017. Linjaukset, tavoitteet ja toimintamalli. Pohjois-Pohjanmaan liitto.
- Päijät-Häme: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021. Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Iitto, Kärkölä, Lahti, Myrskylä, Orimattila, Padasjoki, Pukkila, Sysmä & PHHYKY. Saatavilla: https://www.lahti.fi/PaatoksentekeSite/strategia-ja-talousSite/Documents/lasten_ja_nuorten_hyvinvointisuunnitelma.pdf
- Renfors, Timo – Laatikainen, Tiina – Korpelainen, Vesa – Tarkkiainen, Ari – Oinonen, Tero – Kuittinen, Juhani – Aho-Kukkonen, Irma 2014: Pohjois-Karjalan hyvinvointiker-

- tomus 2013. Julkaisu 166, 2014. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, Joensuu. Saatavilla: <https://www.pohjois-karjala.fi/documents/33565/34217/166+Pohjois-Karjalan+hyvinvointikertomus+2013.pdf/74ce8c3e-029c-4f36-95b9-8a46c8742467?version=1.1>
- Rytkönen, Säde – Ahonen, Ville – Honkanen, Marja-Liisa – Hämmäläinen, Jaana – Korhonen, Anitta – Kumpulainen, Sirkku – Kämäräinen, Kaija – Nissinen, Tuomo – Ovaskainen, Henna – Vesterlin, Hannele – Lehmusaho, Mervi 2018: Pohjois-Savo - Laaja hyvinvointikertomus 2018 – 2021. Sähköinen hyvinvointikertomus, Pohjois-Savo. Saatavilla: <https://www.hyvinvointikertomus.fi/#/document/preview/4159326903>
- Seinäjoen Ammattikorkeakoulu ja Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA 2017: Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakuntien hyvinvointibarometri 2017. Seinäjoen Ammattikorkeakoulu ja Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA 2017, Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto, Keski-Pohjanmaan maakuntaliitto ja Pohjanmaan maakuntaliitto. Saatavilla: https://www.epliitto.fi/images/Hyvinvointibarometri_2017.pdf
- Varjonen-Toivonen, Maarit 2016: Pirkanmaan alueellinen hyvinvointikertomus 2017 – 2020. Pirkanmaan sairaanhoitopiiri: Perusterveydenhuollon yksikkö, Tampere. Saatavilla: https://www.tays.fi/fi-FI/Sairaanhoitopiiri/Alueellinen_yhteistyö/Hyvinvoinnin_ja_terveyden_edistaminen/Alueellinen_hyvinvointikertomus